

UCHWAŁA NR 17/2021

**Zgromadzenia Ogólnego Związku Gmin i Powiatów
Subregionu Zachodniego Województwa Śląskiego z siedzibą w Rybniku
z dnia 21 czerwca 2021 r.**

w sprawie: przyjęcia stanowiska w zakresie realizacji Funduszu Sprawiedliwej Transformacji na obszarze NUTS 3 podregionu rybnickiego

Działając na podstawie § 17 ust. 1 pkt. q) w zw. z § 4 pkt. 3 Statutu Związku Gmin i Powiatów Subregionu Zachodniego Województwa Śląskiego z siedzibą w Rybniku

**Zgromadzenie Ogólne Związku
uchwala, co następuje:**

§ 1

Przyjmuje się stanowisko w zakresie realizacji Funduszu Sprawiedliwej Transformacji na obszarze NUTS 3 podregionu rybnickiego w brzmieniu załącznika nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2

Upoważnia się Przewodniczącego Zarządu Związku do przekazania treści niniejszego stanowiska do Komisji Europejskiej, Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Sekretarz:

(-) Adam Wawoczny

*Przewodniczący Zgromadzenia Ogólnego
Związku Gmin i Powiatów Subregionu Zachodniego
Województwa Śląskiego z siedzibą w Rybniku*

(-) Mieczysław Kieca

Załącznik nr 1 do uchwały nr 17/2021 Zgromadzenia Ogólnego Związku
Gmin i Powiatów Subregionu Zachodniego Województwa Śląskiego
z siedzibą w Rybniku z dnia 21 czerwca 2021 r.

Stanowisko
Zgromadzenia Ogólnego Związku Gmin i Powiatów Subregionu Zachodniego
Województwa Śląskiego z siedzibą w Rybniku w sprawie realizacji Funduszu Sprawiedliwej
Transformacji na obszarze NUTS 3 podregionu rybnickiego

Województwo śląskie to największy region górniczy Unii Europejskiej, który wobec narastających wyzwań klimatycznych i gospodarczych staje dziś u progu bezprecedensowego w skali całej UE wyzwania transformacyjnego.

Samorządy skupione w Związku Gmin i Powiatów Subregionu Zachodniego Województwa Śląskiego z siedzibą w Rybniku z wielkimi nadziejami przyjęły informację o stworzeniu nowego instrumentu w ramach polityki spójności wspierającego obszary zmagające się z poważnymi wyzwaniami społeczno-gospodarczymi wynikającymi z transformacji.

Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (FST) to ogromna szansa dla naszego regionu na łagodne przejście z gospodarki opartej o tradycyjny przemysł związany z górnictwem węgla kamiennego, do gospodarki opartej o nowe technologie, które nie będą negatywnie wpływać na klimat. Jest to szczególnie istotne dla podregionu rybnickiego, na terenie którego węgiel kamienny wydobywany jest w kopalniach już od końca XVIII wieku.

Samorządy lokalne wraz z Zarządem Województwa Śląskiego od wielu lat podejmują szereg działań i aktywności w celu przeprowadzenia realnej i głębokiej zmiany profilu społeczno-gospodarczego regionu, aby wnieść wkład w realizację celów Europejskiego Zielonego Ładu w myśl celów porozumienia paryskiego.

Jednym z regionów na poziomie NUTS 3 wskazanym przez KE w Aneksie D bis do SCR dla województwa śląskiego jest podregion rybnicki, w skład którego wchodzi 28 samorządów, w tym 18 bezpośrednio dotkniętych problemami społeczno-przestrzennymi w zakresie transformacji górniczej.

Na terenie podregionu rybnickiego funkcjonują obecnie cztery kopalnie Polskiej Grupy Górniczej oraz 3 kopalnie Jastrzębskiej Spółki Węglowej, w ramach których prowadzone jest wydobywanie. Zakłady są zlokalizowane na terenach miast: Rybnik, Jastrzębie-Zdrój, Świerklany, Marklowice, Radlin oraz Rydułtowy. Każde z nich pozyskuje węgiel kamienny energetyczny, natomiast kopalnie JSW posiadają zasoby węgla koksującego.

Zgodnie z założeniami Umowy Społecznej (podpisanej 28 maja 2021 r.) na terenie Subregionu Zachodniego Województwa Śląskiego do roku 2049 planowane jest zakończenie wydobywania węgla kamiennego w 4 kopalniach. Z zapisów zawartych w Umowie Społecznej wynika, że kopalnie będą wygaszane w następujących terminach:

1. Kopalnia ROW Ruch Rydułtowy (2043 r.),
2. Kopalnia ROW Ruch Marcel (2046 r.),
3. Kopalnia ROW Ruch Chwałowice (2046 r.),
4. Kopalnia ROW Ruch Jankowice (2049 r.).

W naszym regionie wygaszanie działalności kopalni jest działaniem długofalowym, na który mieszkańcy regionu oraz samorządu powinni zostać odpowiednio przygotowani.

Województwo śląskie jest najbardziej zależnym od węgla regionem w Polsce i Unii Europejskiej, o największej liczbie zatrudnionych w górnictwie (ok. 74 tys. osób, dane za 2019 r.). Sytuacja ta jest największym wyzwaniem związanym z procesem sprawiedliwej transformacji. Miejsca pracy w górnictwie charakteryzują się dużą koncentracją geograficzną. W zdecydowanej większości są to gminy zlokalizowane na obszarze Aglomeracji Rybnickiej i jej otoczenia, Metropolii Górnośląskiej oraz przy granicy z województwem małopolskim.

Skutki redukcji sektora górniczego będą również mocno oddziaływać na firmy okołogórnicze, a w podregionie rybnickim swoją siedzibę ma wiele dużych firm kooperujących z sektorem górniczym. Zgodnie z szacunkami Górniczej Izby Przemysłowo-Handlowej w przemyśle okołogórniczym zatrudnionych jest obecnie ok. 400 tys. osób, które niestety nie mogą liczyć na programy osłonowe. W przeważającej mierze przedsiębiorcy nie widzą możliwości prostej zmiany profilu działania, celów i strategii, a ich pracownicy boją się zmian. Około jedna trzecia firm okołogórniczych deklaruje, że

w sytuacji utraty wpływów z górnictwa upadnie, a niemal dwie trzecie pracowników przedsiębiorstw okołogórnicznych nie ma kompetencji, by natychmiast podjąć pracę w innej branży.

Z uwagi na monokulturę przemysłową subregion zachodni województwa śląskiego, którego największym miastem jest Rybnik, charakteryzuje się bardzo niską liczbą osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (na koniec 2019 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym wskaźnik dla subregionu zachodniego wyniósł 10,11 podczas, gdy średnia dla kraju wyniosła 13,96). Dlatego też proces transformacji będzie trudnym wyzwaniem dla naszego subregionu liczącego łącznie ponad 630 tys. mieszkańców i będzie wymagał podjęcia dodatkowych działań oraz zapewnienia odpowiedniego wsparcia. Brak środków z FST byłby dodatkową karą dla mieszkańców naszego subregionu, którzy na co dzień odczuwają negatywne skutki eksploatacji górniczej.

W rezultacie delimitacji wykonanej na potrzeby Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 oraz jej aktualizacji wyszczególniono 9 miast z województwa śląskiego jako tracących funkcje społeczno–gospodarcze. Na terenie podregionu rybnickiego znajdują się dwa miasta wymienione w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 jako ośrodki strategicznej interwencji. Miasta Rydułtowy oraz Jastrzębie-Zdrój wskazane zostały jako OSI z uwagi na utratę funkcji społeczno-gospodarczych. Miasto Rydułtowy zostało wskazane jako miasto średnie o znacznej utracie funkcji społeczno – gospodarczych. Natomiast Jastrzębie-Zdrój to miasto średnie o średniej utracie funkcji społeczno – gospodarczych. Na terenie obu tych miast znajdują się kopalnie, w których prowadzone jest wydobywanie.

Podregion rybnicki na tle województwa jest wewnątrznie bardzo zróżnicowany i dotknięty negatywnymi zjawiskami społecznymi, przestrzennymi i środowiskowymi, w tym przede wszystkim depopulacją, wykluczeniem społecznym, złą jakością środowiska oraz występowaniem obszarów zdegradowanych.

Zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” – Zielone Śląskie gminy podregionu rybnickiego zostały wskazane jako przedmiot szczególnego wsparcia w ramach wyznaczonych Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI) tj.:

- 18 gmin podregionu rybnickiego zostało ujętych jako OSI – gminy w transformacji górniczej, wszystkie miejscowości zostały wskazane jako gminy zmagające się z problemami społeczno-

przestrzennymi; zaliczenie gmin do wskazanego typu OSI oznacza, że jest to obszar wymagający szczególnego wsparcia w zakresie działań transformacyjnych zarówno w kontekście planowanych zmian jak i kompensowania skutków restrukturyzacji sektora górniczego lat 90 XX wieku, które są odczuwane do dziś np. w postaci licznych terenów przemysłowych;

- 4 gminy podregionu tj. Racibórz, Rydułtowy, Jastrzębie-Zdrój, Rybnik i Żory zaliczono do OSI – gminy tracące funkcje społeczno-gospodarcze, jednocześnie Rydułtowy, Jastrzębie-Zdrój zostały zaliczone do OSI krajowego – miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze;
- znaczna część gmin podregionu rybnickiego zaliczana jest do III kategorii obszarów problemowych w zakresie OSI - gminy z problemami środowiskowymi w zakresie jakości powietrza. Oznacza to, że na tym obszarze występuje najgorsza sytuacja w zakresie jakości powietrza ze względu na przekroczenie średniorocznych norm powietrza dla wskaźników: pył zawieszony PM_{2,5}, pył zawieszony PM₁₀ oraz benzo(α)piren.

Proces transformacji będzie przekładał się również na problem z równoważeniem budżetów samorządów lokalnych. Z jednej strony bowiem będzie malała strona dochodowa budżetów, z drugiej natomiast będą zwiększały się obciążenia wydatkami na przeciwdziałanie negatywnym skutkom społecznym likwidacji górnictwa. Mając na uwadze doświadczenia z wcześniejszych lat, należy zakładać, że postępujące procesy likwidacyjne będą prowadziły do wyłaniania się obszarów problemowych (dzielnic, miast i gmin), dla których potrzebna będzie sprawna interwencja pozwalająca przeciwdziałać wkluczeniom lub minimalizować ich skutki. Odpowiedzialność za jej realizację spocznie w głównej mierze na barkach samorządów lokalnych.

Gminy, na terenie których likwidowane będą kopalnie węgla kamiennego odnotują kilkunastoprocentowe spadki istotnych pozycji dochodowych swoich budżetów, jakimi są udział w PIT oraz podatek od nieruchomości i opłata eksploatacyjna. Negatywny wpływ na budżety lokalne wynikać będzie także z problemów w firmach okołogórniczych. Z jednej strony bowiem będzie malała strona dochodowa budżetów (daniny w tym z tytułu PIT i CIT), natomiast z drugiej będą zwiększały się obciążenia wydatkami na likwidację negatywnych skutków społecznych zaniechania działalności górniczej.

Ewentualny brak wsparcia zewnętrznego, pozwalającego na złagodzenie negatywnych procesów społecznych i gospodarczych, w związku z prowadzonym procesem transformacji doprowadzi do

nawarstwienia się jego negatywnych skutków, a z uwagi na skalę problemów podregionu rybnickiego może spowodować, iż cele sprawiedliwej transformacji nie zostaną osiągnięte.

Podsumowując: skuteczna transformacja województwa śląskiego jako najbardziej górniczego regionu UE jest mocno powiązana z sukcesem transformacji podregionu rybnickiego. Samorządy podregionu rybnickiego są również identyfikowane jako obszary problemowe, już teraz zmagające się z utratą funkcji społeczno-gospodarczych będących konsekwencją pierwszej fazy restrukturyzacji.

Co ważne pragniemy podkreślić, że samorządy, które sprzeciwiają się budowie nowych zakładów wydobywczych, nie mają wpływu zarówno na podmioty prywatne, które ubiegają się o koncesję na wydobywanie węgla, jak i na jej przyznanie, co leży w kompetencjach Ministerstwa Klimatu i Środowiska. Taka sytuacja ma miejsce w Rybniku, gdzie zarówno mieszkańcy, jak i władze miasta sprzeciwiają się planom budowy nowej kopalni, jednakże podmiot prywatny podejmuje działania mające na celu uzyskanie koncesji na wydobycie węgla. Wspólne działania mieszkańców i władz miasta doprowadziły do podjęcia Uchwały Rady Miasta Rybnika w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, uniemożliwiającej budowę nowej kopalni przez podmiot prywatny. Uchwała ta została unieważniona przez Wojewodę Śląskiego, niemniej po odwołaniu złożonym przez nasze Miasto, Wojewódzki Sąd Administracyjny w Gliwicach uznał ważność Uchwały. Aktualnie sprawa ta po złożeniu kolejnego odwołania przez Wojewodę Śląskiego, rozpatrywana będzie przez Naczelną Sąd Administracyjny.

W rozporządzeniu ustanawiającym FST nie ma formalnych zapisów o wyłączeniu wsparcia dla obszarów, na których planuje się uruchomienie wydobywania węgla. Dlatego też ewentualne wykluczenie podregionu rybnickiego ze wsparcia środkami z Mechanizmu Sprawiedliwej Transformacji z uwagi na planowane uruchomienie wydobywania węgla kamiennego na obszarze jednego złoża, położonego na terenie jednej gminy, tj. Rybnik, przy jednoczesnej planowanej na obszarze podregionu likwidacji 4 kopalń do 2049 roku uważamy za dalece niesprawiedliwe. Decyzja ta wywoła katastrofalne skutki z punktu widzenia możliwości efektywnego i sprawiedliwego przeprowadzenia procesu transformacji w województwie śląskim, a co za tym idzie osiągnięcia zakładanych celów w zakresie wygenerowania nowych miejsc pracy, wzmocnienia impulsów rozwojowych na obszarze Subregionu Zachodniego i Województwa Śląskiego. Korzyści społeczne, gospodarcze i środowiskowe dla podregionu

rybnickiego z dużym prawdopodobieństwem przewyższą negatywne skutki ewentualnej decyzji o uruchomieniu wydobycia, która jak podkreślono wyżej nie jest zależna od decyzji samorządów.

*Przewodniczący Zgromadzenia Ogólnego
Związku Gmin i Powiatów Subregionu Zachodniego
Województwa Śląskiego z siedzibą w Rybniku*

(-) Mieczysław Kieca